

ANKASAM

bülten

16 Temmuz 2023
SAYI: 2023/28

Rusya-Çin İşbirliğinin Kilit Sektörü: Enerji

16

Rusya-Ukrayna Savaşında
Afrika'nın Arabuluculuk
Diplomasisi

23

Çin, Güney Kore ve ABD
Bağlamında Değişen
Güvenlik Denklemleri

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 03** Pakistan'ın Stratejik Özerklik Hassasiyeti
Dr. Doğacan BAŞARAN
- 06** Çin-ABD Rekabetinde Washington-Yeni Delhi Yakınlaşması
Zeki Talustan GÜLTEN
- 08** Çin-Ortadoğu Ekseninde Enerji Ortaklıkları
Şeyma KIZILAY
- 11** Balkanlarda Artan Gerilim: Kosova Krizi
Veli Can AKKAŞ
- 14** ABD-Çin Rekabetinin Yansıması Olarak Pekin-Seul Hattında Tırmanan Gerilim
Elcan TOKMAK
- 16** Rusya-Ukrayna Savaşında Afrika'nın Arabuluculuk Diplomasisi
Dr. Ceren GÜRSELER
- 20** Rusya-Çin İşbirliğinin Kilit Sektörü: Enerji
Şeyma KIZILAY
- 23** Çin, Güney Kore ve ABD Bağlamında Değişen Güvenlik Denklemleri
Zeki Talustan GÜLTEN
- 26** Pakistan-TTP Hattında Taliban'ın Arabuluculuğu Mümkün mü?
Dr. Doğacan BAŞARAN

BASINDA ANKASAM

- 28** Medya

DERGİLER

- 29** Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, 06880,
Çankaya - Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

ANKASAM ANALİZ

Pakistan'ın Stratejik Özerklik Hassasiyeti

Pakistan, Şahbaz Şerif liderliğinde stratejik özerkliğini güçlendirmekte ve bölgesel ve küresel denklemin önemli aktörlerinden biri haline gelmektedir. Buna bağlı olarak Islamabad yönetimi, İmran Han döneminden farklı olarak tek bir aktörle yakın ilişki geliştirmekten sakınmakta ve güç merkezleri arasındaki dengeleri göz önünde bulunduran çok yönlü ve çok boyutlu diplomasi anlayışı çerçevesinde hareket et-

mektedir. Zira Islamabad, bu dış politika yöneliminin Pakistan'ın egemenliğini ve bağımsızlığını güçlendirdiği kanaatindedir. Böylece Islamabad, ekonomik işbirliklerini çeşitlendirmekte, yatırım çekmekte ve iktisadi potansiyeline ulaşmaya çalışmaktadır. Yani Pakistan, her ulus-devlet gibi kendi çıkarlarına azami seviyede ulaşmasını sağlayan bir anlayışa sahiptir.

Dr. Doğacan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

Bu kapsamda Pakistan, Çin Devlet Başkanı Şi Jinping'in 2013 yılındaki Kazakistan ziyareti esnasında duyurduğu Kuşak ve Yol Girişimi'nin mühim bir paydaşdır. İslamabad, girişimin altı ekonomik koridorundan biri olan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun (CPEC) bir parçasıdır. Nitekim CPEC çerçevesinde Gwadar Limanı başta olmak üzere mühim projelere ev sahipliği yapmaktadır. Dahası Çin, Pakistan'ın ekonomik anlamda da kredi ve hibe desteği aldığı kritik bir partneridir. Dolayısıyla İslamabad'ın çok yönlü dış politika anlayışındaki yönlerinden biri de Çin'dir.

Diğer taraftan Pakistan, enerji anlamında dış bağımlı bir ülkedir. Bu bağımlılığı nedeniyle İslamabad, enerji güvenliğini ve enerji bağımsızlığını teşkil etmeye dönük arayışlar içerisinde. Söz konusu arayışların yansıması olarak Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan Doğalgaz Boru Hattı'nı (TAPI) hayata geçirmeye çalışan Pakistan, dış politikasının bir yönünü de başta Türkmenistan olmak üzere Orta Asya olarak belirlemiştir. Nitekim İslamabad'ın bölge başkentleriyle olan münasebetleri her geçen gün daha da gelişmektedir. Buna karşılık Pakistan, Orta Asya ülkelerine okyanuslara açılma fırsatı sunmakta ve dolayısıyla kazan-kazan mantığı üzerinden şekillenen bir ilişki biçimi önermektedir.

Pakistan'ın enerji güvenliği kapsamında geliştirdiği işbirliklerinin bir boyutunu da Rusya faktörü teşkil etmektedir. Nitekim Rusya-Ukrayna Savaşı hasebiyle uluslararası toplumun Moskova yönetimini tecrit etmeye dönük stratejiler geliştirdiği ve Rusya'nın enerji sektörünü hedef alarak Rus ekonomisini çökertmeye çalıştığı güncel konjonktürde Avrupa Birliği (AB), Kremlin yönetiminin petrol ihracatını sınırlandırabilmek amacıyla petrolde tavan fiyat uygulamasını yürürlüğe koymuştur. Böylesi bir ortamda İslamabad ise önceliğini kendi çıkarları olarak görmüş ve AB ile Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) gelebilecek baskılara rağmen Moskova'dan petrol tedarik etmek için anlaşma imzalamıştır. Hatta Rus petrolünü Pakistan'a taşıyan ilk kargo gemisi, 11 Haziran 2023 tarihinde Karaçi Limanı'na yanaşmıştır. Şerif ise söz konusu gelişmeden memnuniyet duyduğunu açıkça dile getirmiş ve süreçte emeği geçen herkese teşekkür etmiştir.[1]

Öte yandan Pakistan, ekonomik anlamda karşı karşıya olduğu zorlukları aşabilmek için geleneksel müttefiki olan Körfez ülkeleriyle de ilişki kurmakta, Körfez'den yatırım çekmeye çalışmakta ve bu devletlerle ticari anlamda çeşitli anlaşmalar imzalamaktadır.

İslamabad, tüm bunları yaparken Han döneminin aksine Batı'yı ihmal etmemekte ve Batı'yla ilişkilerini restore etmeye özen göstermektedir.[2] Aslında bu durum, Pakistan'ın stratejik özerkliğini artırma gayesinden kaynaklanmakta ve ülkenin çok yönlü dış politikasına uygun gelişmeler vuku bulmaktadır. Özellikle de Pakistan'da terör örgütü Tehrik-i Taliban Pakistan'ın (TTP) ve ayrılıkçı Beluç grupların saldırılarında yaşanan artışın ardından İslamabad ile Washington arasında güvenlik temelli işbirliğinin derinleştiği görülmüştür. Nitekim pek çok TTP üyesi terörist, ABD'nin insansız hava araçlarıyla (İHA) düzenlediği saldırılarda etkisiz hale getirilmiştir. Buna karşılık Pakistan, ABD'nin Afganistan'da düzenlediği İHA operasyonlarında kendi hava sahasını kullanmasına rıza göstermektedir. Bunun en somut örneği de terör örgütü El Kaide lideri Eymen El Zevahir'in öldürüldüğü İHA operasyonudur.[3] Dahası Washington yönetimi, Pakistan'ın sınır güvenliğinin sağlanmasına ilişkin çalışmalara destek vereceği hususunda taahhütte de bulunmuştur.[4]

Anlaşılabacağı üzere ekonomiden enerjiye, yatırımlardan güvenliğe pek çok konuda farklı aktörlerle işbirliği yapan ve kendi çıkarlarına ulaşmak için kazan-kazan prensibiyle yapıcı duruş sergileyen bir Pakistan realitesi vardır. Buna rağmen İslamabad'ın Çin ve Rusya gibi aktörlerle kurduğu ilişkilerin Batı'da bazı çevreler tarafından eleştirildiği görülmektedir. Bunun yansıması olarak 18 Mayıs 2023 tarihinde 65 ABD'li senatör, ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'e mektup yazarak çeşitli iddialarda bulunmuş ve Washington'un elindeki tüm araçlarla İslamabad'a baskı yapmasını talep etmiştir. [5] Aslında bu talep, Pakistan'ın jeopolitik anlamda bir tercih yapmaya zorlanmasının istendiği anlamına gelmektedir.

9 Haziran 2023 tarihinde mevzubahis mektubu yanıtlayan Blinken ise ABD'nin Pakistan'la tutarlı bir angajman çerçevesinde ilişki kurduğunu ve bu münasebetleri önemseyeceğini vurgulamıştır.[6] Dolayısıyla bazı çevreler, İslamabad'ın tercihe zorlanması gerektiği tezini savunsa da ABD dahil pek çok aktör, Pakistan'ın stratejik özerkliğini güçlendirme konusundaki hassasiyetinin farkındadır ve bu politikaya saygı duymaktadır.

Tam da bu ortamda yaşanan mektup hadisesinin ardından İslamabad, taraf seçmeye zorlanmayı kabullenmeyeceğini hatırlatma ihtiyacı hissetmiştir. Nitekim 14 Haziran 2023 tarihinde Politico'ya röportaj veren Pakistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Hina Rabbani Khar, Pakistan'ın ABD ile Çin arasında yaşanan ve her geçen gün daha sert bir mahiyete bürünen küresel rekabette taraf olmayı düşünmediğini vurgulamıştır.[7] Elbette Khar'ın bu vurgusu, İslamabad'ın stratejik özerkliğini koruma ve güçlendirme hususundaki hassasiyetine dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak Pakistan, Şerif yönetiminde güç merkezleri arasındaki dengeleri göz önünde bulunduran çok yönlü ve çok boyutlu dış politika anlayışıyla hareket etmektedir. Bu çerçevede kendi çıkarlarına uygun bulunduğu her aktörle işbirliğinin fırsatının olduğu alanlarda ilişki kurmaktadır. Bu ilişkileri vesilesiyle stratejik özerkliğini güçlendiren Pakistan, Khar'ın açıklamalarından da anlaşılacağı üzere tercihe zorlanmayı kabul etmemektedir.

Pakistan, stratejik özerkliğini güçlendirmekte ve bölgesel ve küresel denklemin önemli aktörlerinden biri haline gelmektedir.

[1] "Pakistan PM Says First Discounted Russian Crude Oil Cargo Arrives in Karachi", Reuters, <https://www.reuters.com/business/energy/pakistan-pm-says-first-discounted-russian-crude-oil-cargo-arrives-karachi-2023-06-11/>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

[2] Doğan Başaran, "Pakistan's Western Expansion: Restoration Period in Relations", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/pakistan-western-expansion-restoration-period-in-relations/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

[3] Doğan Başaran, "The Killing of Zawahiri: What Future Awaits US-Taliban Relations?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/the-killing-of-zawahiri-what-future-awaits-us-taliban-relations/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

[4] "Pakistan Has Right to Defend Itself from Terrorism", Ary News, <https://arynews.tv/pakistan-has-right-to-defend-itself-from-terrorism/>, (Erişim Tarihi: 14.06.2023).

[5] "US Congress Members Urge Blinken to Pressurize Pakistan to Improve Human Rights Situation", ANI News,

<https://www.aninews.in/news/world/asia/us-congress-members-urge-blinken-to-pressurize-pakistan-to-improve-human-rights-situation20230518190521/>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

[6] "Blinken Underlines Consistent US Engagement with Pakistan", Dawn, <https://www.dawn.com/news/1758762>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

[7] "Pakistan: Don't Ask Us to Choose between the US and China", Politico, <https://www.politico.eu/article/pakistan-choose-us-china-global-power-bloc-hina-rabbani-khar/>, (Erişim Tarihi: 14.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

Çin-ABD Rekabetinde Washington-Yeni Delhi Yakınlaşması

Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin'in[1] Asya-Pasifik Bölgesi'nde yer alması ve hem ABD hem de Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) temel kurallara dayalı uluslararası düzene meydan okuma gayesi gütmesi, söz konusu bölgeyi her geçen gün daha önemli bir hale getirmektedir.

Öte yandan bu rekabet, bölgesel bir perspektife de sahiptir. Bu durum, bölgede ciddi bir kutuplaşma yaratmakta, devletleri ve aktörleri Batı ile Çin arasındaki rekabette taraf seçmeye zorlam-

aktadır. Bunun da bölgesel güvenlik ortamını kırılganlaştırdığı ve gerilimi üst seviyeye çıkardığı öne sürülebilir.

Dahası bölgedeki birçok aktör de bu taraf seçme zorunluluğunu derinden hissetmekte ve oluşan denklemlerde kendilerine bir yer bulmaya çalışmaktadır. Zira Kuzey Kore, ABD ve NATO karşıtlığı noktasında daha çok Pekin'e yakın bir tutum sergilerken; Avustralya, Yeni Zelanda, Filipinler, Japonya, Güney Kore, Vietnam ve Endonezya gibi devletler de Batı yanlısı bir tutum benimsemektedir. Çünkü

**Zeki Talustan
GÜLTEN**
ANKASAM
Asya-Pasifik
Araştırma Asistanı

bilhassa Tayvan Sorunu ve Güney Çin Denizi'ne ilişkin ihtilaflar üzerinden ABD ve Batı'nın Çin'i çevreleme amacı güttüğü bilinmektedir. Aynı zamanda ABD'nin mevzubahis aktörlerle yapacağı işbirliklerinin de Washington'un Asya-Pasifik'teki jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik nüfuzunu güçlendireceği öne sürülebilir.

Bu bağlamda ABD Savunma Bakanı Lloyd Austin'in 5 Mayıs 2023 tarihinde Hindistan'la bir işbirliği görüşmesinde bulunması oldukça mühimdir. Hindistan Savunma Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada, Austin ve Hindistan Savunma Bakanı Rajnath Singh'in dayanıklı tedarik zincirleri oluşturmanın yollarını araştırdığı belirtilmiştir. Açıklamada yeni teknolojilerin birlikte geliştirilmesi, mevcut ve yeni sistemlerin ortak üretimi için fırsatların belirlenmesi ve iki ülkenin savunma ekosistemleri arasındaki işbirliğinin artırılmasına karar verildiği belirtilmiştir.[2]

Ayrıca bahse konu olan açıklamada, bölgesel güvenlik meselelerinin ele alındığı ve Hindistan'ın Hint-Pasifik'te bir güvenlik sağlayıcısı olarak lider rolünün desteklenmesi amacıyla tüm askeri servislere operasyonel işbirliğinin güçlendirilmesinin kararlaştırıldığı vurgulanmıştır.[3]

ABD Savunma Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada ise bu girişimin Hindistan'ın en güncel teknolojilere erişimini sağlayabilecek ve Yeni Delhi'nin savunma modernizasyon planlarını destekleyebilecek bir dizi özel teklif de dahil olmak üzere, Washington ve Yeni Delhi'nin savunma sektörleri arasındaki işbirliği paradigmasını değiştirmeyi amaçladığı dile getirilmiştir.[4]

Bu noktada Hindistan'ın ABD, Çin, Japonya ve Almanya'nın ardından dünyanın en büyük beşinci ekonomisi[5] olduğunu belirtmekte fayda vardır. Üstelik Yeni Delhi, Washington ve NATO'yla dengeli ilişkilere sahiptir. Aynı zamanda Hindistan ile Çin arasındaki ilişkiler de gergin bir muhtevaya sahiptir. Nitekim her iki aktör arasında birçok sınır problemi bulunmaktadır.[6] Bunun en önemlilerinden biri de Keşmir Sorunu'dur.[7]

Bu kapsamda Yeni Delhi'nin proaktif bir dış politika uyguladığı ifade edilebilir. Dolayısıyla Hindistan; jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik olarak çok daha hızlı bir dış politika üretim süreci hedeflemektedir denebilir. Zira söz konusu durum sebebiyle Yeni Delhi'nin kısa vadedeki dış politikasında birçok yeni işbirliği gündeme gelebileceği gibi ABD'nin örneğinden de görüleceği üzere Hindistan, var olan müttefiklik ilişkilerini de güçlendirecektir.

Öte yandan Hindistan ve ABD, Çin'in en önemli rakipleridir. Her iki devlet de bir işbirliği kurarak Çin karşıtlığı üzerinden bir avantaj sağlamayı hedefliyor olabilir. Söz konusu birlikteliğin ise Çin'i

provokate edeceği ve Tayvan'la birleşme sürecini hızlandıracağı öngörülebilir. Sonuç olarak Çin'in büyüyen ve yükselen gücü, Pekin karşıtı cephenin konsolide olmasına neden olmaktadır. Hindistan-ABD ilişkilerindeki yakınlaşmayı da bu çerçeveden okumak mümkündür.

[1] "Having Lagged far behind China for Decades, can India Replicate China's Success in GDP Ranking Any Time soon?", Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202209/1274920.shtml>, (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

[2] "US Defense Secretary Discusses Upgrading Ties With India to Counter China", Associated Press News, <https://apnews.com/article/india-us-austin-defense-9a5d63097acf0957aa640ae186aaa0c3>, (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

[3] Aynı yer.

[4] "US' Austin Eyeing Upgraded India Ties to Counter China", Taipei Times, <https://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2023/06/06/2003801051>, (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

[5] "The World's Largest Economies", World Data Info, <https://www.worlddata.info/largest-economies.php>, (Erişim Tarihi: 05.06.2023).

[6] "India Rejects China's Renaming of Places Along Disputed Border", Voice of America News, <https://www.voanews.com/a/india-rejects-china-s-renaming-of-places-along-disputed-border-/7035340.html>, (Erişim Tarihi: 05.06.2023).

[7] "China and Saudi Arabia Boycott G20 Meeting Held by India in Kashmir", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2023/may/22/china-saudi-arabia-boycott-g20-meeting-india-kashmir>, (Erişim Tarihi: 05.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

Çin-Ortadoğu Ekseninde Enerji Ortaklıkları

Çin'in Ortadoğu coğrafyasına olan ilgisi son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Pekin, artan enerji ihtiyacı ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin gereklilikleri doğrultusunda bölge ülkeleriyle olan münasebetlerini geliştirmiştir. Bölgenin iki önemli ülkesi olan Irak ve Suudi Arabistan, Çin'in ana petrol tedarikçisi konumundadır. Bölge ülkeleri için de Pekin, ana ticaret ortağı statüsündedir. Dolayısıyla Çin yatırımlarına ilişkin olumlu bir yaklaşım söz konusudur.

Bu kapsamda 20 Haziran 2023 tarihinde Katar ile Çin'in ikinci büyük sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) tedarik anlaşmasını yapma hazırlığında olduğunun duyurulması önemlidir. Pekin, enerji ihtiyacı yüksek bir aktör olarak dünyanın en büyük LNG ihracatçılarındandır. Bu bakımdan Katar'ın bir yıldan kısa bir süre içinde Çin devlet kontrolündeki bir şirketle ikinci bir büyük gaz tedarik anlaşması yapmaya hazırlanması önemlidir. Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) ve QatarEnergy'nin Çin'in Körfez ülkesinden

Şeyma KIZILAY

yılda 4 milyon ton LNG satın alacağı 27 yıllık bir anlaşma imzalaması gündemdedir. Buna göre CNPC, Katar'ın dünyanın en büyük doğal gaz rezervuarı olan Kuzey Sahası'ndaki genişleme projesindeki LNG trenlerinden birinde de girişim ortağı olarak %5 hisse alacaktır.[1]

2016 yılında Çin Devlet Bakanı Şi Cinping'in Ortadoğu'ya gerçekleştirdiği ilk ziyaretin ardından ikili ilişkiler ve işbirliği konusunda stratejik aşamalar katedilmiştir. Kuşkusuz işbirliğinin temel yapıtaşlarından biri de enerji olmuştur. Ardından Pekin, bölgeye yönelik politikasını 2016 tarihli "Çin'in Arap Ülkelerine Yönelik Politika Belgesi" başlıklı ilk Arap politika belgesi, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında şekillenen Deniz İpek Yolu'nu içeren 2015 "Vizyon ve Eylem Planı" ve 2018 yılındaki "Çin-Arap Yürütme Deklarasyonu" çerçevesinde geliştirmiştir. Mevzubahis belgelerde yer alan işbirliği çerçevesi, Ortadoğu'da ticaret, yatırım, enerji ve altyapı alanlarına odaklanmaktadır.[2]

Bununla birlikte 12 Haziran 2023 tarihinde düzenlenen Arap-Çin İş Konferansı ve Çin-Arap Zirvesi gibi platformlar da taraflar arasındaki münasebetlerde kilit öneme sahiptir. Bu toplantılar vesilesiyle temelde enerji sektörünün de yer aldığı birçok alanda muhtelif anlaşmalar imzalanmaktadır.

Çin'in Ortadoğu kapsamındaki bölgesel güvenlik vizyonu; enerji güvenliği ve ekonomik ilişkilerle ilgili politikardan küresel güvenlik için bir Çin inisiyatifi geliştirmeye doğru ilerlemektedir. Bir yandan enerji işbirliği güçlendirilirken; diğer taraftan karşılıklı ortaklıklar stratejik bağlar aşamasına taşınmaktadır. Bu sayede bölgesel sorunlarda rol oynama kabiliyetini geliştiren bir Pekin vardır.

İkili işbirliğinin temelini oluşturan enerji ortaklığı noktasında yıllar içinde yaşanan gelişmeler, yeni anlaşmaların da altyapısını oluşturmaktadır. İmzalanan son Katar-Çin Anlaşması da bunu doğrulamaktadır. Zira ikili arasında bir yıl dolmadan aynı konuda ikinci anlaşma sağlanmıştır. Çeşitli veriler ve elde edilen bulgular da Pekin-Ortadoğu enerji ortaklığının artarak devam edeceğine işaret etmektedir. Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu'nun 2019 yılı raporuna göre Çin, günde yaklaşık 8,4 milyon varil petrol ithal ederken; bunun 3,9 milyon varilini Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri karşılamaktadır.[3]

Bununla birlikte Çin, Suudi Arabistan'ın en büyük ticaret ortağıdır. Riyad, ham petrol ithalatının %40'ından fazlasını Pekin'e yapmaktadır. Ayrıca Çinli yetkililer Suudi Arabistan'da 2022 yılının Aralık ayında on milyarlarca dolar değerinde mutabakat zaptı imzalanmış ve taraflar; siyaset, ekonomi, ticaret ve yatırım gibi 18 alanda 182 işbirliği tedbirini içeren kapsamlı bir işbirliği planı yapmıştır. Dolayısıyla bölgeden de Çin'e yönelik bir ilgi vardır.[4]

Bir başka bölge ülkesi olan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) de Çin'le olan enerji ortaklığını güçlendirmektedir. Pekin ile Abu Dabi arasında 2023 yılının Mart ayında yuan cinsinden ilk doğalgaz ihracatı anlaşması yapılmıştır. Pekin'in 2022 yılının Kasım ayında Katar'dan LNG ithal etmek için yaptığı 60 milyar dolarlık tarihi anlaşmanın ardından yaşanan bu gelişme, Ortadoğu-Çin enerji ortaklığı açısından stratejik öneme sahiptir. Ayrıca Pekin merkezli Asya Altyapı Yatırım Bankası, çok taraflı hareketin gündemini desteklemek için 2023 yılının Nisan ayında Abu Dabi'de ilk dış ofisini açmıştır. Ofisin "önemli ve stratejik bir merkez" olması amaçlanmıştır. [5]

Son olarak 9 Haziran 2023 tarihinde Irak'ın devlete ait Missan Oil Company (MOC) şirketi ile Çin şirketi Geo-Jade arasında Maysan Eyal-etinde bulunan Huwaiza Bloğu'nu geliştirmek için görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Pekin, Bağdat'la geliştirdiği ilişkiler çerçevesinde enerji ithalatının yanı sıra altyapı çalışmaları da yürütmektedir. Halihazırda yapımı devam eden yeni projeler de bulunmaktadır. Dolayısıyla taraflar arasında yalnızca ticari-iktisadi nitelikli bir bağ yoktur. Bölgenin önemli bir yatırımcısı olarak Çin, enerji projelerine ve yatırımlarına özel önem göstermektedir.

Özetle Çin'in petrol ithalatının yarısından fazlası, Ortadoğu bölgesinden temin edilmektedir. Bu durum, Pekin'in Körfez ülkeleri başta olmak üzere diğer bölge devletleriyle olan yakınlığını arttırmasını beraberinde getirmektedir. Bilhassa son yıllarda, Çin'in büyük ölçekli çeşitli altyapı projelerine yaptığı yatırımların artmasıyla taraflar arasındaki ilişki, ticaretin ötesine geçmiştir. Ekonomik ilişkiler derinleşirken; Pekin,

stratejileriyle gelişmektedir. Nitekim Sırların geçtiğimiz günlerde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) Kosova Görev Gücü'ne (KFOR) karşı yaptığı protestolar nedeniyle taraflar arasında 2022 yılının Nisan ayından itibaren devam eden krizin tırmanışa geçtiğini ifade etmek mümkündür.

Bahsi geçen vaziyeti açmak gerekirse, 29 Mayıs 2023 tarihinde KFOR'a yönelik saldırıyı organize ettiği şüphesiyle Sivil Koruma grubunun lideri Milun Milenkovic-Lune'un tutuklanması, Sırların Kosova polisine saldırmasına yol açmıştır.[1] Anlaşılacağı üzere, Sırların protestolarında bir artış yaşanmaktadır. Söz konusu protestolar, en temelde tutukluların serbest bırakılması talebiyle gerçekleşmektedir.[2]

Nihayetinde Kosova-Sırbistan hattındaki kırılgan yapı, kargaşaya dönebilme riski taşıması açısından mühimdir. İki ülke arasındaki münasebetlerin istikrarsız yapısı, üç Kosovalı polisin Sırbistan tarafından kaçırılarak tutuklanmasının ardından çatışmaya açık hale gelmiştir. Zira Kosova Başbakanı Albin Kurti, bu durumu 29 Mayıs 2023 tarihli olayları organize ettiği gerekçesiyle tutuklanan Sırp vatandaşının intikamı olarak nitelendirmiştir.[3] Belgrad ve Priştine yönetimleri arasındaki bu gerilim, uluslararası kamuoyu tarafından da tehlike olarak algılanmıştır. Nitekim yaşanabilecek bir çatışmanın engellenmesi amacıyla Kosova'nın kuzeyindeki belediyelerin tamamındaki polis mevcudiyeti artırılmıştır.[4]

Bu noktada gerginliklerin son bulması için yürütülen çabaların da hız kazandığı görülmektedir. Bilindiği üzere AB ve ABD bölgede ortak tavır sergilemektedir. Bu bağlamda ABD'nin Balkanlar Özel Elçisi Gabriel Escobar, Kosovalı polis memurlarının acilen serbest bırakılması ve gerilimin düşürülmesi çağrısında bulunmuştur.[5] Bu çağrının Washington yönetimi tarafından bölgenin güvenliğini sağlamak amacıyla yapıldığını ifade etmek mümkündür. Nitekim ABD'nin Balkanlar politikasına bakıldığında Rusya'ya karşı ön alıcı politikalar yürütüldüğü ve Moskova'nın bölgedeki etkisini tehdit olarak algıladığı anlaşılmaktadır.

Şüphesiz Rusya'nın pan-Slavizm politikasında Sırbistan'ın yeri oldukça önemlidir. Ukrayna'daki savaşın da etkisiyle Batı'ya karşı elini güçlendirmek isteyen Rusya'nın yöneldiği bölge, Balkanlar'dır. AB'nin bölgeye yönelik açılımı ile Balkan devletlerinin Avrupa'yla bağlantısı düşünüldüğünde, Rusya'nın Balkanlar politikasında Sırbistan faktörünün ehemmiyeti daha iyi anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi Balkanlar'daki devletler, demografik anlamda heterojen bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla yaşanacak bir kriz, tüm bölgeyi ve nihayetinde Avrupa'yı etkileyecektir. Elbette ki mevzubahis demografik yapıya göre politika üreten tek aktörün Rusya olduğunu söylemek eksik kalacaktır. Bu noktada ifade edilmesi gerekir ki; AB, bölgeye dair endişelerin giderilmesi maksadıyla bir yandan taraflar için çekim merkezi olmaya çalışmakta; diğer taraftan da Kosova ve Sırbistan'a çeşitli konularda baskı yaparak Priştine ile Belgrad'ı ortak bir çizgide buluşturmaya çalışmaktadır. Avrupa Komisyonu Sözcüsü Peter Stano'nun AB'ye üye olmak isteyen ülkelerden makul bir tavır beklediğini ifade etmesi de bunu teyit eder niteliktedir.[6]

Kısacası AB'nin Balkanlar'a ilgisi son dönemde artmıştır. Dikkat çekilmesi gereken noktalardan biri de Brüksel'in bölgede olası karışıkların önüne geçerek kapsayıcı bir politika uygulamak istemesidir. Bu doğrultuda Avrupa Birliği Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, Vucic ve Kurti'yi kriz toplantısına davet etmiştir.[7]

Söz konusu gerginlikler, Brüksel ve Washington'un yanı sıra bölgedeki devletlerin dış politikasında da belirleyici olmaktadır. Özellikle de Kosova'nın kuzeyindeki Arnavut varlığı, Tiran yönetiminin yaşanan gelişmelere sessiz kalmasını engellemektedir. Zira Arnavutluk'un irridentist yaklaşımı düşünüldüğünde, bu ihtimal daha da zayıflamaktadır. Buradan hareketle Arnavutluk Başbakanı Edi Rama, Kosovalı üç polisin serbest bırakılmaması durumunda Sırbistan'la ikili ilişkilerde ciddi sorunların meydana geleceğini ifade etmiştir.[8]

Neticede Kosova ile Sırbistan arasındaki gerilimin bölgeyi etkilediğini söylemek mümkündür. Özellikle de pan-Slavizm'in etkisi altında kalan Sırlar, Batı tarafından Rusya'nın siyasi manevra aracı olarak görülmektedir. Dolayısıyla Batı'nın Kosova'nın kuzeyindeki gerginlikleri sonlandırmak için yeğpare bir tavır içinde olduğu öne sürülebilir. Ayrıca tarafların bir süre daha normalleşme sürecinden uzak kalması beklentiler arasındadır. Üzerinde durulması gereken bir başka konu da ABD ile AB'nin ortak çıkarlar kapsamında Priştine ve Belgrad'a yönelik baskısını arttıracaktır. Zira bölgenin kozmopolit yapısı, gerginliklerin bölgesel çatışmaya dönmesine davetiye çıkarır niteliktedir. Bu bağlamda önemli olan konulardan biri de bölgedeki devletlerin idealleridir. Bu yüzden de ilerleyen süreçte Kosova-Sırbistan gerginliğine Arnavutluk'un da katılması şaşırtıcı olmayacaktır.

[1]"Serbs Attack Kosovo Police After Arrest, Kurti Calls for Rule of Law", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/serbs-attack-kosovo-police-after-arrest-kurti-calls-for-rule-of-law/>, (Erişim Tarihi: 14.06.2023).

[2]"Snage KFOR-a na svim prilazima Leposaviću", Al Jazeera, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2023/6/19/snage-kfor-a-na-svim-prilazima-leposavicu>, (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

[3] "US Demands Release of Kosovo Police from Serbia, MEP Blames it on Vucic's Domestic Issues", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/us-demands-release-of-kosovo-police-from-serbia-mep-blames-it-on-vucics-domestic-issues/>, (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

[4] "Kosovska policija uhapsila još jednu osobu za navodni napad na novinare", Al Jazeera, <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2023/6/17/mirna-noc-na-sjeveru-kosova-pojacano-prisustvo-policije>, (Erişim Tarihi: 17.06.2023).

[5] "Escobar pozvao Kurtija na deeskalaciju, a Srbiju da hitno oslobodi policajce", Al Jazeera, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2023/6/16/escobar-pozvao-kurtija-na-deeskalaciju-a-srbiju-da-hitno-oslobodi-policajce>, (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

[6] "EU upozorava na posljedice u slučaju izostanka dijaloga Vučića i Kurtija", Al Jazeera, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2023/6/19/kurti-jos-nije-prihvatio-sastanak-s-vucicem-eu-upozorava-na-posljedice>, (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

[7] "Borrell pozvao Vučića i Kurtija na krizni sastanak", Al Jazeera, <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2023/6/15/borrell-pozvao-vucica-i-kurtija-na-krizni-sastanak>, (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

[8] "Rama najavio zahladjenje u odnosima sa Srbijom ako ne oslobodi kosovske policajce.", Al Jazeera, <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2023/6/19/rama-najavio-zahladjenje-u-odnosima-sa-srbijom-ako-ne-oslobodi-kosovske-policajce>, (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

ABD-Çin Rekabetinin Yansıması Olarak Pekin-Seul Hattında Tırmanan Gerilim

Asya-Pasifik Bölgesi, son dönemde gerek Kuzey Kore Sorunu gerek Tayvan üzerinde yoğunlaşan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)-Çin rekabeti gerekse de Japonya'nın silahlanma çabaları nedeniyle güvenlik açısından her geçen gün daha da hassaslaşan bir coğrafyadır. Bölgenin iç dinamiklerine bölge dışı devletlerin de dahil olmasıyla bu hassasiyet, tarafların daha hırçın davranmalarına neden olmaktadır. Zira Kuzey Kore'nin askeri faaliyetleri, bölge güvenliğini olumsuz etkilerken; Çin'in Kuzey Kore'ye verdiği destek, Pyongyang'a hareket alanı sağlamakta ve Güney Kore-Çin münasebetlerini olumsuz etkilemektedir.

Kuzey Kore'nin hareket alanını genişletmesi, Seul'u Washington ve Tokyo'yla ilişkilerini geliştirmeye ve Japonya'yla sorunlarının üstesinden

gelmeye dönük somut bir irade geliştirmeye itmektedir. Örneğin 7 Haziran 2023 tarihinde yayınlanan Güney Kore'nin yeni stratejik güvenlik belgesinde Kuzey Kore tehdidinin üstesinden gelmek için Washington'la daha yakın ilişkilere sahip olma arzusu ifade edilmiştir.[1] Dolayısıyla söz konusu ifade, Çin'in Kuzey Kore'ye desteğinin artmasının izlerini barındırmaktadır.

İlişkilerdeki gerilimin bir kısmı, Kuzey Kore'nin askeri faaliyetleri ve Çin'in Kuzey Kore'ye karşı kendisinden beklenen tavrı sergilememesinden; diğer bir kısmı ise tarafların yaptıkları açıklamalardan kaynaklanmaktadır. Örneğin 23 Nisan 2023 tarihinde Güney Kore lideri Yoon Suk-yeol, Reuters Haber Ajansı'na verdiği röportaj sırasında Tayvan'ın Kuzey Kore gibi bir küresel sorun olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Çin Dışişleri

Elcan TOKMAK

Bakanlığı ise Güney Kore Büyükelçisi'ni bakanlığa çağırılmış ve kullanılan ifadenin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir.[2] Tüm bunlara ek olarak Kuzey Kore'nin 1 Haziran 2023 tarihinde gerçekleştirdiği casus uydur fırlatması başarısızlıkla sonuçlanmıştır[3] ve roket, Sarı Deniz açıklarına düşmüştür. Daha sonra da Güney Kore ile Çin, bölgede roket kalıntıları üzerinde bir rekabete girişmiştir. Çünkü Çin, olay sonrasında Sarı Deniz'deki devriyelerini yoğunlaştırmıştır.[4]

Başarısızlıkla sonuçlanan fırlatmanın ardından Kuzey Kore lideri Kim Jong Un'un kız kardeşi Kim Yo-jong, bu tarz denemelerin devamının geleceğine işaret etmiş ve Pyongyang yönetiminin casus uydur amacından vazgeçmediğini göstermiştir. Bu hadise gerçekleşikten sonra Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde de tartışmalar yaşanmıştır. 2 Haziran 2023 tarihinde ABD liderliğindeki Batı ittifakı, Pyongyang'ın bahse konu uydur fırlatmasının birçok Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararını ihlal etmesi nedeniyle kınanması gerektiğini savunurken; Rusya ve Çin, bu talebe karşı çıkmıştır.[5]

Güney Kore'den gelen tepki ise 9 Haziran 2023 tarihinde Güney Kore Dışişleri Bakanı Park Jin'in Yonhap Haber Ajansı'na verdiği bir röportajda görülmüştür. Park, BMGK'nın Kuzey Kore'nin askeri eylemlerine karşılık verme konusunda felç geçirdiğini dile getirmiş ve Seul'un Moskova ve Pekin'i Kuzey Kore konusunda yapıcı rol oynamaya çağırıldığını dile getirmiştir.[6]

İlişkilerdeki mevcut gerilimin ortaya çıkmasına sebebiyet veren bir başka husus ise 8 Haziran 2023 tarihinde Çin Büyükelçisi Xing Haiming'in muhalefet partisi Kore Demokratik Partisi (KDP) lideri Lee Jae-myung'la gerçekleştirdiği görüşmede kullandığı ifadelerdir. Xing, görüşme sırasında Güney Kore'nin ABD tarafına gereğinden fazla ilgi gösterdiğini ve en büyük ticaret ortağıyla ilişkilerine zarar verdiğini ifade etmiştir.[7] Açıklamaların ardından Güney Kore Dışişleri Bakanlığı, Xing'i bakanlığa çağırılmış ve kullandığı ifadelerin sorumsuz, anlamsız ve provakatif olduğunu belirtmiştir.

Buna karşılık Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Wang Wenbin, konuyla ilgili yöneltilen soruya yanıt olarak Kore Cumhuriyeti ile Çin arasında yaşanan sorunların Pekin'den kaynaklanmadığına işaret ederken; Güney Kore Hükümeti ve diğer partilerle yüksek derecede ilişki kurmanın Xing'in görevinin bir parçası olduğuna işaret etmiştir.[8] Ayrıca 11 Haziran 2023 tarihinde Çin Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamada, Güney Kore'nin Çin Büyükelçisi'ne olayla ilgili memnuniyetsizliklerin iletildiği duyurulmuştur.[9]

Yapılan açıklamalar göz önüne bulundurulduğunda, Seul'un Pyongyang karşısında uzun süredir sessiz kalması ve BM nezdinde Kuzey Kore'ye karşı hareket edilmesinin önünde durması nedeniyle Pekin'e karşı tutumunu sertleştirdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Güney Kore'de seçimlere bir yıldan daha az kaldığı düşünüldüğünde, Çin Büyükelçisi Xing Haiming'in Yoon Hükümeti karşısında konumlanan

KDP lideri Lee Jae-myung'la görüşerek Seul'un dış politika yönelimlerini eleştirmesi, Güney Kore hükümeti açısından kabul edilebilir görülmecektir. Tüm bu olaylar nedeniyle Yoon yönetiminin Pekin'le ilişkilerinde daha temkinli davranmaya çalıştığı söylenebilir.

Sonuç olarak Çin-Güney Kore ilişkilerinde gelinecek durum, ilişkilerin yıpranmaya başladığını göstermektedir. Buna neden olan birçok faktör bulunsa da bilhassa ABD-Çin rekabetinin Asya-Pasifik'te yoğunlaştığı bir dönemde Seul-Washington-Tokyo ittifakının kemikleşmesi muhtemeldir.

[1] "Yoon's Security Strategy Focuses on ROK-US Alliance, Stronger Deterrence Against NK", The Korea Times, www.koreatimes.co.kr/www/nation/2023/06/356_352515.html, (Erişim Tarihi: 07.06.2023).

[2] "China Lodges Complaint over S Korean President's Taiwan Comments", Al Jazeera, www.aljazeera.com/news/2023/4/23/china-lodges-complaint-over-s-korean-presidents-taiwan-comments, (Erişim Tarihi: 23.06.2023).

[3] "North Korean Spy Satellite Crashes into the Sea After Failed Launch", Euronews, www.euronews.com/2023/05/31/north-korean-spy-satellite-crashes-into-the-sea-after-failed-launch, (Erişim Tarihi: 31.05.2023).

[4] Anton Sokolin, "China and ROK Competing to Recover North Korean Rocket Debris, Data Suggests", NK News, www.nknews.org/2023/06/china-and-rok-competing-to-recover-north-korean-rocket-debris-data-suggests/, (Erişim Tarihi: 09.06.2023).

[5] "US, Allies Clash with Russia, China over North Korea's Failed Military Spy Satellite Launch", AP News, apnews.com/article/us-china-north-korea-spy-satellite-un-4c32ecaa9fc95c77ce9cdf-53d0e09b0b, (Erişim Tarihi: 02.06.2023).

[6] Chang Dong-woo, "Yonhap Interview) UNSC Virtually 'Paralyzed' in Dealing with N.K. Provocations; S. Korea to Urge China, Russia to Play Constructive Role: FM", Yonhap News Agency, en.yna.co.kr/view/AEN20230608009200325, (Erişim Tarihi: 09.06.2023).

[7] "South Korea Summons China Envoy over US Ties Remarks", Aljazeera, www.aljazeera.com/news/2023/6/9/south-korea-summons-china-envoy-over-us-ties-remarks, (Erişim Tarihi: 09.06.2023).

[8] "Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference on June 9, 2023", Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China, www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/202306/t20230609_11094406.html, (Erişim Tarihi: 09.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşında Afrika'nın Arabuluculuk Diplomasisi

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesi, başta yakın coğrafyası olmak üzere Afrika gibi nispeten uzak bölgeleri de etkilemektedir. Savaş sebebiyle özellikle tahıl ve gübre ticaretinin durması, zaten bazı ülkelerin kıtlıkla mücadele ettiği Afrika'da sorunların daha da karmaşıklaşmasına neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle her ne kadar uzak bir coğrafya olarak algılsa da Afrika kıtası, Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan derinden etkilenmektedir.

Söz konusu etkiden hareketle ve kıta liderlerinin birtakım siyasi hedeflerinin de etkisiyle Afrika ülkelerinin bazı liderleri, Rusya ile Ukrayna arasında barışın sağlanması amacıyla diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Kısa vadede söz

konusu girişimlerin etkili olacağı düşünülmesine de ziyaret, uluslararası gündemde geniş yankı uyandırmış ve savaşın sadece yakın bölgeyi değil; dünyanın farklı coğrafyalarını da etkilediği gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Durumu ilginç kalan bir başka nokta ise Afrika heyeti temaslarını sürdürürken; Ukrayna'nın bombalanmasıdır. Heyet, sığınaklarda saklanmak durumunda kalmıştır.

Anlaşılabileceği üzere, Afrika kıtasının önde gelen liderleri, Güney Afrika Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa'nın başkanlığında hem Ukrayna'ya hem de Rusya'ya diplomatik ziyaret düzenlemiştir. Heyette devlet başkanları olarak Ramaphosa'nın yanı sıra Senegal lideri Macky

Dr. Ceren GÜRSELER
ANKASAM
Afrika ve
Uluslararası Hukuk
Danışmanı

Sall, Zambiya Devlet Başkanı Hakainde Hichilema ve Komorlar Devlet Başkanı Azali Assoumani de bulunmuştur. Uganda ve Mısır gibi ülkelerden de katılım sağlanmıştır. Heyet, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Ukrayna Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenski'yle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Rus ve Ukraynalı liderler, plana yönelik şartlarını Afrikalı mevkidaşlarına aktarmışlardır. Buna ek olarak ABD ve İngiltere, "Afrika Barış Girişimi"ne ihtiyatlı bir şekilde destek verdiklerini açıklamıştır. Ramaphosa, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Antonio Guterres'in de girişimden ve plandan haberdar edildiğini kamuoyuyla paylaşmıştır.

Ziyaretin eleştirildiği birtakım noktalar mevcuttur. Örneğin Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi, Uganda lideri Yoweri Museveni temaslara katılacakken; son anda kararlarından vazgeçmiştir. Nitekim iki ismin heyete katılmaktan vazgeçmesinin diplomatik misyonun kredibilitesini etkilediğini öne süren kesimler bulunmaktadır.

Ziyarete Ramaphosa, ilk defa Afrika liderlerinin kıta dışına dair bir barış görevi üstlendiğine dikkat çekerek diplomatik misyonun önemini çizmiştir. Heyetin tarafsız bir tutum içinde olduğunu da vurgulamıştır. Bu tutum, Afrikalı liderlere göre misyonun ve heyetin önemini göstermekte ve aynı zamanda gerek Rusya gerekse de Ukrayna tarafının güvenini kazanma arzusunu ortaya koymaktadır. Öte yandan yukarıda da belirtildiği üzere diplomatik misyonun çeşitli eleştirilere maruz kaldığı da hatırlanmalıdır.

Afrikalı liderlerin barış planı, 10 maddeden oluşmaktadır. Taslak metinde Rusya'nın ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunmasına ve tahıl ithalatının sürdürülmesine ilişkin maddeler mevcuttur. Çatışmalarda şiddetin düşürülmesine, Rusya ile Ukrayna arasında görüşmelerin acilen başlamasına, savaş suçlularının serbest bırakılmasına ve daha fazla insani destek verilmesine dönük çağrılarda bulunulmuştur.

Afrika'nın ihtiyaçları değerlendirildiğinde, Rusya'dan ya da Ukrayna'dan tahıl ithalatının başlayabilmesi için Karadeniz'deki tahıl hareketliliğinin yeniden açılması, diplomatik temasların en fazla öne çıkan başlıkları olmuştur. Zira Afrika Kalkınma Bankası'na göre savaş sebebiyle Afrika'ya tahıl arzında yaklaşık 30 milyon ton açık yaşanmaktadır. Savaş sebebiyle kıta gübre açığı sıkıntısı da yaşamaktadır.

Söz konusu çağrılara rağmen Zelenski, Ukrayna'nın toprakları işgal altındayken barış görüşmelerine katılmayacağını ifade etmiştir. Ukrayna, herhangi bir görüşme ya da plandan önce Rus Ordusu'nun işgal ettiği topraklarından çekilmesi gerektiği çağrısını yinelemiştir.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov ise Afrika planının ana hatlarını kabul ettiklerini açıklamıştır. Putin ise Ukrayna'yla görüşmeye her zaman hazır olduklarını müzakereleri reddeden tarafın Kiev yönetimi olduğunu iddia etmiş ve Afrikalı liderlerle görüşmelerinde Rusya'nın tezlerini aktarmıştır. Putin, Rusya ile Ukrayna arasında Minsk Antlaşması'nın imzalandığını hatırlatmıştır. Rus lidere göre, barış masasını "terk eden" Ukrayna'dır. Yine Putin, Ukrayna topraklarındaki Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti'nin 8 yıllık bir süreç sonrasında Rusya tarafından tanındığını vurgulamıştır. Putin'e göre söz konusu yapılanmaların Rusya tarafından tanınması, uluslararası hukuka ve BM Şartı'na uygundur.

Bu kapsamda BM Şartı'nın self-determinasyon hakkını içerdiğine vurgu yapan Putin, Luhansk ve Donetsk yönetimlerinin bağımsızlıklarını ilan edebileceğini öne sürmüştür. Kiev'in Donbass'taki bu tabloya karşı askeri güçle cevap vermesinin ardından da Rusya'nın BM Şartı'nın 51. maddesinde belirtilen meşru müdafaa hakkının kullanıldığını belirtmiştir.

Afrikalı liderlerin Rusya ve Ukrayna'ya yönelik ziyaretlerine dair inceleme ve değerlendirme altına alınan çeşitli başlıklar da mevcuttur. Bunlar Rusya'nın ve Ukrayna'nın Afrika devletleriyle ilişkileridir. Öte yandan Güney Afrika'nın diplomatik ziyaretteki merkezi rolü, Moskova-Cape Town hattındaki ilişkilerin bir kez daha masaya yatırılmasına neden olmuştur. Fakat taraflar arasındaki ilişkilerin yakınlığı sebebiyle Batılı kesimlerce heyetin amacı sorgulanmıştır.

Rusya'nın Afrika devletleriyle münasebetleri, Ukrayna Krizi'nin başlaması ve derinleşmesiyle doğru orantılı olarak gelişmiştir. Çünkü Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı neticesinde uluslararası toplumda yalnızlaşan Rusya, Afrika ülkelerinin desteğine ihtiyaç duymuştur. Bilhassa BM Genel Kurulu'ndaki Rusya'nın işgalini kınayan oylamalar göz önünde bulundurulduğunda, Moskova'nın neden Afrika'nın desteğine ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bazı Afrika devletleri kararları kabul etmezken; Kenya gibi kararı kabul eden ya da çekimser kalan Afrika devletleri de olmuştur.

Rusya'nın Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti gibi kıta ülkelerinde görünür olması da Moskova'nın Batı'yla kötüleşen ilişkilerinin Afrika'da giderilmesi şeklinde okunmaktadır. Rusya, ilişkileri ve mevcut işbirliğini ilerletmek adına kıta ülkeleriyle zirveler düzenlemektedir. Bunların ilki, 2019 yılında Soçi'de gerçekleşmiştir. Söz konusu zirvelerin ikincisinin ise 2023 yılının Temmuz ayında St. Petersburg'da gerçekleştirileceği açıklanmıştır. Aslında ikinci zirve, daha önceden toplanacaktı; fakat Ukrayna'daki savaş sebebiyle ertelenmiştir.

Putin, özellikle dedevlet başkanlığının ikinci döneminden itibaren kıta ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Hatırlanacağı üzere, Rusya Federasyonu'nun kurulmasıyla Moskova'nın odağı yakın çevresi olmuş ve kıtaya ilişkiler gündemin alt sıralarına inmiştir. Bu boşluğu da Batı ülkeleri doldürmüştür. Ancak Boris Yeltsin'den sonra Putin'in liderlik koltuğuna oturmasıyla Afrika'ya olan ilgi artmıştır. Soğuk Savaş dönemindeki Sovyetler Birliği-Afrika ilişkilerinin hatırası, Rusya'nın diğer aktörlerle arasındaki farkın azalmasına neden olmuştur. Bilhassa bazı ülkeler, sömürgeciliğin tasfiyesi döneminde Sovyetler Birliği'nin ulusal kurtuluş hareketlerine destek vermesini, silah temin etmesini, bağımsızlık/ulusal kurtuluş liderlerinin Sovyetler Birliği'nde eğitim görmesine hala önem vermektedir. Dolayısıyla Soğuk Savaş deneyimi, Putin'in Afrika politikasını kolaylaştıran etmenler arasında yer almaktadır. Zaten bu yüzden de kıtaya yönelik silah ticaretinde Rusya'nın en önde gelen aktörlerden olduğu görülmektedir.

Kimi kaynaklarca milis gücü/paralı askerler olarak değerlendirilen Wagner Grubu'nun kıtadaki varlığı da Rusya'nın görünürlüğüne ve dolayısıyla etkisini artıran faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle de Fransa'nın kimi ülkelerden çekilmesiyle ortaya çıkan boşluğu örneğin Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Libya gibi ülkelerde Wagner aracılığıyla doldurmaktadır. Wagner, Mali'deki örnekleriyle teröristlerle mücadele ederken farklı örneklerde ise iktidarları ve madenleri korumaktadır.

Ayrıca dönem dönem bazı ülkelerde Rusya yanlısı Fransa karşıtı gösterilerde bulunulması da Batı basınında sıklıkla yer almaktadır. Fakat Rusya'nın Afrika'da görünürlüğüne artıran Wagner adlı bu grubun geleceğinin belirsiz olması Moskova yönetiminin Afrika'daki etkisinin de sorgulanmasına yol açabilir. Çünkü 24 Haziran 2023 tarihinde Wagnerler, Putin yönetimine karşı ayaklanmış Rostov şehrini ele geçirmiştir. Hatta Moskova'ya doğru ilerlemiştir. Wagner'in Kremlin'e başkaldırması, kıtadaki faaliyetlerinin akibetini de tartışmaya açacaktır. Zaten Lavrov da konunun Wagner'le hizmet sözleşmeleri imzalayan Afrika ülkelerinin sorumluluğunda olduğunu dile getirmiştir. Örneğin Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Wagner faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte Wagner milislerinin yanında Lavrov, yüzlerce Rus askeri danışmanının da ülkede görev yaptığına dikkat çekmiştir.

Bu noktada Ukrayna'nın Afrika'ya ilişkilerini de incelemek gerekmektedir. Ukrayna Dışişleri Bakanı Dmitro Kuleba, zaman zaman Afrika ülkelerine ziyaretler düzenlemektedir. Kuleba, örneğin Etiyopya'ya yaptığı ziyaret kapsamında Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşı karşı bazı Afrikalı liderlerin takındığı tarafsız/

yanlısı tutumu bırakmaları çağrısında bulunmuştur. Etiyopya'nın da içinde bulunduğu bazı Afrika ülkelerinin BM Genel Kurulu'nun Rusya'nın politikalarına karşı çıkan kararlarına ilişkin oylamalarda tarafsız kalmıştır.

Kuleba'nın Ukrayna'nın bazı Afrikalı devletler tarafından sergilenen tutumdan rahatsız olduğunu belirtmesi ve Afrikalı ülkelere Ukrayna'yı destekleme çağrısında bulunması önemlidir. Kuleba, Afrikalı liderlerin söz konusu tutumlarının aslında bir anlamda kendi bölgelerindeki sınırların dokunulmazlığı ilkesinin ihlal edilmesine tarafsız kalması ve yine kendi bölgelerinde meydana gelecek büyük suçlara ilişkin tepkisiz kalmaları anlamına geleceğini ifade etmektedir. Bu çerçevede Ukrayna Dışişleri Bakanı, 2022 senesinin Aralık ayında Zelenski'nin hazırladığı 10 maddelik barış planını desteklemeye çağırmıştır. Kuleba, herhangi bir barış planının Kiev tarafından kabul edilebilmesi için Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğini ve acil bir ateşkesin talebinin ise kabul edilmeyeceğini dile getirmektedir.

Ukrayna'ya savaşta destek verilmesi talebinin yanı sıra Kuleba'nın gündeminde çeşitli alanlarda ilişkileri ve işbirliklerini genişletmek de vardır. Örneğin enerji ve teknoloji gibi alanlarda ticari ilişkileri artan bir şekilde sürdürmenin karşılıklı kazanç sağlayacağını belirtmektedir.

Anımsanacağı gibi Kuleba, 2023 senesinin Mayıs ayındaki ziyaretleri kapsamında Fas ve Ruanda'da da yetkililerle bir araya gelmiştir. Ukrayna Dışişleri Bakanı, 2022 yılının Ekim ayında da kıtaya ziyaret düzenlemiş; Senegal, Fildişi Sahili, Gana ve Kenya'da temaslarda bulunmuştur. Mevzubahis temaslardan da anlaşılacağı üzere, Rusya'nın Afrika'daki artan varlığına karşın Ukrayna da atağa geçerek kıta ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda Kiev yönetimi, Ruanda ve Mozambik'ile başlayarak Afrika'da 10 yeni büyükelçiliğin açılmasını hedeflediklerini açıklamıştır. Kıtaya yönelik tarım ithalatının da artacağını ve askeri ilişkilerin gelişeceği ifade etmiştir. Afrika ülkeleri ie Ukrayna arasında güçlü işbirliğinin hedeflendiğini sık sık söyleyen Kuleba'ya göre ikili ilişkiler, karşılıklı saygı ve müşterek çıkarlara dayanmalıdır. Zaten Kuleba, 2023 yılının Mayıs ayındaki temasları kapsamında Afrika Birliği yetkilileriyle de bir araya gelmiş ve ilişkilerde yeni bir yol haritasının oluşturulmasının hedeflendiğini açıklamıştır.

Ukrayna'nın Afrika gibi farklı bölgelerin desteğini alma hedefinin altında yatan nedenler arasında Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Batı savaşı olarak algılanmaması isteği de yatmaktadır. Ayrıca

Kiev, dönem dönem Rusya karşısında Afrika ülkelerinin desteğini alamadığını da ifade etmektedir. Nitekim Zelenski'nin 2023 yılının Haziran ayında Afrika Birliği Zirvesi'ne de hitap ettiği hatırlanmalıdır. Bahse konu olan zirveye 55 devlet başkanından sadece 4'ünün katılım göstermesinden hareketle, Afrikalı liderlerin Zelenski'ye mesafeli yaklaştığını söylemek mümkündür.

Zelenski, video-konferans formatında katıldığı toplantıda Afrika için tahıl ithalatının ne kadar önemli olduğunu bildiklerini belirtmiştir. Kitadaki gıda fiyatlarının yükselmesinin sorumlusunun Rusya olduğunu iddia eden Zelenski, tüm dünyada gıda fiyatlarının arttığını; fakat bu durumdan en fazla Afrika ülkelerinin etkilendiğini dile getirmiştir. Afrika ülkeleriyle ilişkilerin gelişmesini arzuladıklarını açıklayan Zelenski, bahse konu ülkelerin Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı savaşın rehinesi olduğu değerlendirilmesinde de bulunmuştur. Buna ek olarak Ukrayna'nın Afrika Özel Temsilcisi'nin atanacağını ve yakında göreve başlayacağını da söylemiştir. Bunun yanında Afrika ülkelerine yönelik açılımın devam edeceğini de belirterek Afrika ülkeleri ile Ukrayna arasında siyasi ve ekonomik alanlara odaklanan bir zirve düzenlenmesi çağrısında da bulunmuştur.

Afrikalı liderlerin girişimine ilişkin Rusya ile Ukrayna arasındaki barış görüşmelerine zemin oluşturmasından ziyade; tahıl ticaretinin yeniden başlatılmasını amaçladığı iddia edilmektedir. Bu noktada Güney Afrika'nın kilit role sahip olduğunu hatırlamakta yarar vardır. Son dönemlerde Rusya ile Güney Afrika arasında askerî tatbikatlar gerçekleşmiştir. Güney Afrika, BM Genel Kurulu'nun Rusya'nın işgalini kınayan kararlarında çekimser tutum takınması sebebiyle de Batı Dünyası'nın tepkisini çekmiştir.

Dahası Ramaphosa'nın BRICS'in 2023 senesinin Ağustos ayında düzenlenecek zirvesi kapsamında Putin'i Güney Afrika'ya davet etmesi de çeşitli eleştirilere sebebiyet vermiştir. Buna rağmen BRICS Zirvesi'ne katılmak için Putin'in bu ülkeyi ziyaret edip etmeyeceği henüz netleşmiş değildir. Çünkü Putin'in Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) teslim edilmesi mevzusu gündeme gelecek ve Cape Town yönetimi üzerindeki baskı artacaktır. Hatırlanacağı üzere UCM, Ukrayna'da uluslararası suçlar işlendiği gerekçesiyle Rus lider hakkında yakalama kararı çıkarmıştır. Ayrıca bazı Amerikalı yetkililer tarafından Güney Afrika'nın Rusya'ya silah temin ettiğine dair iddiaların da dile getirildiği bilinmektedir. Her ne kadar Cape Town, savaşta herhangi tutmadığını açıklasa da iddialar, Afrika'nın barış girişimine dair tarafsızlık tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak Ramaphosa liderliğindeki bazı Afrikalı liderlerin diplomatik misyonu çatışan taraflar olan Rusya ile Ukrayna arasında çatışmaların durmasını amaçlarsa da kıtanın birincil öneme haiz hedefleri de temaslarda dile getirilmiştir. Bu bağlamda bazı Afrika ülkelerinin buğday ve gübre temin etmesinin tamamen Rusya ve Ukrayna'dan yapılan ithalata bağlı olduğu hatırlanmalıdır. Ayrıca bu barış misyonu, Afrika'nın gerek BM'de gerekse diğer uluslararası topluluklarda daha fazla ses ve role sahip olma hedeflerinin göstergesi olarak yorumlanmıştır. Belirtilmelidir ki; Rusya-Ukrayna Savaşı, bazı Afrikalı ülkeler tarafından Batı ile Rusya arasında bir çatışma olarak algılanmaktadır. Güney Afrika'nın savaşa dair ilk tepkisi, Rusya'nın askerlerini Ukrayna'dan çekmesi yönündeki ifadesi olmuştur. Daha sonra tutum değişikliğine gitmiş ve BM'de Rusya'yı eleştirmekten imtina etmiştir. Savaşa yönelik tarafsız bir tutum takınmıştır; fakat ilerleyen dönemlerde söz konusu duruş, özellikle de Ukrayna ve Batı ülkeleri tarafından sorgulanır hale gelmiştir. Güney Afrika'nın dış politikasına bakıldığında ise Putin gibi çok kutupluluğun altını çizdiği görülmektedir. Bu da girişimin tarafsızlığını tartışmaya açmıştır.

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Çin İşbirliğinin Kilit Sektörü: Enerji

Rusya, Ukrayna Savaşı hasebiyle enerji kaynakları ihracı konusunda Asya pazarına yönelmiştir. Bu konuda en çok öne çıkan aktör ise Orta Asya ülkeleriyle birlikte Çin'dir. Taraflar arasında savaş öncesi dönemde de enerji alanında işbirlikleri ve ortaklıklar yapılmıştır. Lakin savaşla birlikte başlayan yeni dönemde, bu alandaki işbirliğinin derinleştirilmesine yönelik çalışmalarda bulunmaktadır.

13 Haziran 2023 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, doğalgaz arzının Rusya'dan Çin'e Uzak Doğu yoluyla ihraç edilmesine izin veren hükümetler arası bir anlaşmayı onaylayan bir yasayı imzalamıştır.[1] Mevzubahis anlaşma, Pekin-Moskova enerji işbirliğinde yeni bir sürece işaret etmektedir.

tedir. 2023 yılının Ocak ayında da taraflar arasında gaz boru hattının sınır ötesi bölümü de dahil olmak üzere Uzak Doğu güzergahı üzerinden Rusya'dan Çin'e gaz arzı için işbirliği şartlarını tanımlayan bir anlaşma imzalanmıştır. Bahse konu yeni gelişme de bu anlaşmanın devamı olarak nitelendirilebilir.

Uzak Doğu güzergahı, iki ülke arasındaki enerji ortaklığı ve ticaretinde önemli rol oynamaktadır. Gazprom tarafından yapılan bir açıklamaya göre, Uzak Doğu Rotası Projesi'nin, tam kapasiteye ulaştığında Rusya'nın Çin'e boru hattı gazı arz miktarını her yıl 10 milyar metreküp arttırması beklenmektedir.[2] Bu da iki ülke arasındaki derinleşen bağların göstergelerinden biridir.

Şeyma KIZILAY

Öte yandan Pekin ve Moskova yönetimleri, Sibiryaya Gücü-2 Rusya-Çin doğalgaz boru hattı müzakereleri devam etmektedir. Bununla birlikte iki ülke arasındaki doğalgaz işbirliği, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) teminini de içeren alternatif rotalarla çeşitlendirilmektedir. Dolayısıyla taraflar arasındaki doğalgaz akışı da artmaktadır. Rusya, Orta Asya vasıtasıyla Çin'e daha fazla doğalgaz iletmeyi amaçlamaktadır. Zira Avrupa'ya transfer artık zordur. Bu sebeple Moskova da Asya coğrafyasına yoğunlaşmıştır.

Rusya ve Çin arasındaki enerji ortaklığı, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın getirdiği atmosferden etkilenmiştir. Lakin savaş öncesinde de taraflar, ortaklıklarını arttırma adımları atmıştır. Örneğin; 2022 yılının Şubat ayında, savaş başlamadan hemen önce, Rusya Çin'e doğalgaz tedarik etmek için 30 yıllık bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmayla, Rus enerji şirketi Gazprom'un Çin Ulusal Petrol Şirketi'ne 2026 yılına kadar yılda 10,0 milyar metreküp (bcm) ek gaz tedarik etmesi kabul edilmiştir.[3] Taraflar arasında benzer bir başka anlaşma da 2014 yılında yapılmıştır.

İki ülke arasında düzenlenen Rusya-Çin Enerji İş Forumu da Pekin-Moskova münasebetlerinin enerji temelinde ilerlemesinde büyük rol oynamaktadır. Rusya Başbakan Yardımcısı Alexander Novak, 29 Kasım 2022 tarihinde düzenlenen forum münasebetiyle yaptığı bir açıklamada, Moskova'nın Pekin'le enerji sektöründe geniş kapsamlı işbirliği arayışında olduğunu belirtmiştir. Novak konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:[4]

"Çin, petrol ve gaz sektöründeki en önemli ekipman üreticilerinden biridir. Rusya'daki projeler için petrol ve gaz ekipmanı tedariki konusunda halihazırda yakın bir işbirliği var. Hem Çin'de hem de Rusya'da kullanılabilecek ekipmanları ortaklaşa geliştirip üretmeyi planlıyoruz."

Çin Devlet Başkanı Şi Jinping de Rusya'yla geliştirilen enerji işbirliğini "mihenk taşı" olarak nitelendirmiştir.[5] Aynı zamanda Avrupa'nın Rusya'dan yapılan ithalatı durdurma yönündeki hamlesi, Çin'in Rus petrolündeki indirimlerden faydalanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu da ikili arasındaki enerji işbirliğinde yeni gelişmelerin önünü açmıştır, denilebilir. Çin, 2014 yılı sonrasında Rusya'ya yönelik uygulanan kısıtlamalardan da faydalanmış ve Rus enerji projelerindeki yatırımlarına ivme kazandırmıştır. Bu bakımdan, geline nokta ulaşılan işbirliğinin ve yakınlığın temellerinin bahse konu dönemlerde atıldığı ifade edilebilir.

Rusya, Çin'le olan enerji işbirliğini ve ticaretini Orta Asya ülkeleri üzerinden geliştirmeye çalışmaktadır. Kazakistan ve Özbekistan'a yaptığı üçlü gaz birliği önerisi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Mevzubahis öneri, Rusya'nın Orta Asya'ya ihracatını ve buradan da Çin'e ihracatını arttırmayı hedeflemiştir. Böylece Moskova, Orta Asya üzerinden dolaylı bir Rusya-Çin ortaklığına kapı aralamak istemiştir.

Bununla birlikte Çin'in artan enerji ihtiyacı da ikili ortaklığın güçlendirilmesindeki önemli faktörlerdendir. Pekin'in artan ihtiyacına paralel olarak Rusya ile olan ortaklığının da gelişeceğini ifade etmek mümkündür. Önümüzdeki on yılda Çin'in enerji tüketiminde doğalgazın rolünün artacağı tahmin edilmektedir. Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu tarafından yayınlanan bir belgeye göre Çin, birincil enerji tüketimindeki doğalgaz oranını 2030 yılına kadar yaklaşık %15'e çıkarmayı planlamaktadır.[6] Komşu ülke olmaları ve aralarındaki çeşitli işbirliği sektörlerindeki gelişmelerle birlikte Rusya ve Çin arasındaki enerji ihracatının da artacağı söylenebilir.

Sonuç itibarıyla, hem Çin hem de Rusya, aralarındaki enerji işbirliğinin profilini yükseltmekten yanadır. Daha yakın bağlar kurmak, verimli ve kazançlı alışveriş yapmak ve yeşil enerji kaynaklarının geliştirilmesi noktasında ikili arasındaki enerji ortaklığının güçlendirileceği öngörülebilir. Zira enerji ortaklığı, Pekin-Moskova ekonomik işbirliğinin temel ve kritik alanlarından biri olarak görülmektedir. Bu doğrultuda ilerleyen dönemlerde Orta Asya ülkelerinin de dahil olduğu çeşitli işbirliği mekanizması çabalarının artması da beklenebilir. Bununla birlikte Pekin, Moskova'ya tamamen bağımlı olmamak için de temkinli adımlar atmaya gayret etmektedir. Bu konuda işbirliği çeşitliliğine önem vermekte ve çok aktörlü-çok boyutlu politika izlemektedir.

[1] "Putin Ratifies Agreement With China on Gas Supplies Cooperation", TASS, <https://tass.com/economy/1631287>, (Erişim Tarihi: 17.06.2023).

[2] "GT Voice: China-Russia Gas Cooperation Conducive to Intl Energy Security", Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202306/1292602.shtml>, (Erişim Tarihi: 17.06.2023).

[3] "The State of China-Russia Cooperation Over Natural Gas", IISS, <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2023/the-state-of-china-russia-cooperation-over-natural-gas/>, (Erişim Tarihi: 17.06.2023).

[4] "Russia Pursuing Extensive Energy Cooperation with China: Deputy Premier", AA, <https://www.aa.com.tr/en/politics/russia-pursuing-extensive-energy-cooperation-with-china-deputy-premier/2751087>, (Erişim Tarihi: 17.06.2023).

[5] "Russia, China Look to Increase Energy Cooperation Amid Western Sanctions", SP Global, <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/oil/112922-russia-china-look-to-increase-energy-cooperation-amid-western-sanctions>,

[6] "GT Voice: China-Russia..", a.g.m.

ANKASAM ANALİZ

Çin, Güney Kore ve ABD Bağlamında Değişen Güvenlik Denklemleri

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile Çin arasındaki rekabetin bölgesel yansımaları gün geçtikçe daha bariz bir biçimde görünür hale gelmiştir. Bu durum da bölgedeki devletleri mutlaka bir taraf seçmeye ve safını belli etmeye itmektir. Nitekim bu çerçevede Avustralya, Yeni Zelanda, Filipinler, Japonya, Güney Kore, Vietnam ve Endonezya'nın Batı ve ABD yanlısı bir tutum sergilediği bilinmektedir.

Bu noktada özellikle Güney Kore ve Japonya'nın en çok öne çıkan devletlerden olduğu söylenebilir. Zira ABD, Güney Kore ve Japonya işbirliğinde bölgede birçok tatbikat yapılmaktadır.[1] Söz konusu durum da Seul ve Tokyo ile Pekin'in arasını açmaktadır. Bu aktörlerin aralarındaki diyalog ve güvenlik ilişkileri gerilmektedir.

Öte yandan Japonya ile Güney Kore de hem

**Zeki Talustan
GÜLTEN**
ANKASAM
Asya-Pasifik
Araştırma Asistanı

Çin’le yürüttükleri mücadele hem de Kuzey Kore tehlikesi nedeniyle Batı’nın ve ABD’nin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda ABD’nin bölgedeki ekonomik ve politik nüfuzu açısından kurduğu bu ilişkilerin kazan-kazan temelli olduğu öne sürülebilir. Tokyo ve Seul başta olmak üzere Washington’un bölgedeki müttefikleri ABD’nin Çin’i çevreleme politikası noktasında önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu devletler ABD’den de çeşitli ekonomik çıkarlar elde etmekte ve güvenlik temennileri almaktadır.

Bu noktada Güney Kore Cumhurbaşkanı Yoon Suk Yeol’un 13 Mayıs 2023 tarihinde Çin Büyükelçisi’ne yönelik eleştirilerini arttırması ve elçinin Güney Kore’nin Çin yerine ABD’nin yanında yer alarak oldukça yanlış bir karar verdiğini söylemesinin saygısız olduğunu belirtmiştir.[2]

Çin’in Güney Kore Büyükelçisi Xing Haiming 8 Mayıs 2023 tarihinde Seul’un “yanlış bir bahis” oynadığını ABD tarafında yer almasının çok büyük bir yanlış olduğunu söylemiştir. Güney Kore Dışişleri Bakanlığı ise 9 Mayıs 2023 tarihinde Xing’i bu sözlerinden dolayı kınamak ve eleştirmek için çağırmıştır. Bakanlık söz konusu açıklamaları “kışkırtıcı” olarak nitelendirmiştir.[3]

Yoon Suk Yeol söz konusu durum hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:[4]

“Büyükelçi Xing’in tavrına bakıldığında, bir diplomat olarak karşılıklı saygı veya dostluğu teşvik eden bir tavrı olup olmadığı şüphelidir. Halkımız onun uygunsuz davranışlarından rahatsız.”

Güney Kore’nin uzun yıllardır ABD ile önemli müttefiklik ilişkileri olduğu bilinmektedir. Nitekim ülke, yaklaşık olarak 28 bin ABD askerine ev sahipliği yapmaktadır.[5] Zira bu durum dikkate alındığında Xing’in bahse konu olan ifadelerinin sebebi daha da belirginleşmektedir.

Bu noktada Güney Kore’nin Batı, ABD ve NATO ile geliştirdiği olumlu ilişkilerin temelinde Kuzey Kore tehdidinin önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Nitekim Pyongyang çok büyük bir nükleer güçtür ve 2022 yılında rekor seviyede Kıtalararası Balistik Füze (ICBM) denemesi gerçekleştirmiştir.[6]

Öte yandan Kuzey Kore’ye karşı alınmaya çalışılan yaptırım kararları da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) içerisinde Rusya ve Çin’in vetosuyla karşılaşmaktadır. Nitekim Seul’un, Pyongyang kaynaklı tehdidi en yakından hisseden aktörlerin başında gelmektedir. Bunda Güney Kore’nin jeopolitik konumlanışının oldukça önemli bir yeri vardır.

Bu kapsamda Seul’un Washington’dan aldığı güvenlik temennileri Güney Kore için çok kritiktir ve bir o kadar da önemlidir. Dahası bu durum ABD’nin Asya-Pasifik Bölgesi’ndeki faaliyetlerine meşru bir zemin oluşturmaktadır. Bu noktada da yine kazan-kazan temelli bir ilişki konsepti meydana gelmektedir.

Sonuç olarak bölgedeki gerilimin kısa vadede çözülmeyeceği ve bölge ülkeleri arasındaki kutuplaşma ile rekabetin artarak devam edeceği öne sürülebilir. Bu bağlamda da Güney Kore’nin oldukça önemli bir yer tutacağı söylenebilir.

[1] “US , South Korea, Japan Hold Joint Amid North Korea Threats”, Voice of America News, <https://www.voanews.com/a/us-south-korea-japan-hold-joint-drills-amid-north-korea-threats/6973699.html>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

[2] “South Korean Leader Criticises China Envoy Over ‘Inappropriate’ Remarks”, Yahoo News, <https://news.yahoo.com/south-korea-as-yoon-questions-whether-055534666.html>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

[3] “South Korean Leader Criticises China Envoy Over ‘Inappropriate’ Remarks”, Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/south-koreas-yoon-questions-whether-china-envoy-showed-mutual-respect-yonhap-2023-06-1>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

[4] “South Korean Leader Criticises China Envoy Over ‘Inappropriate’ Remarks”, Yahoo News, <https://news.yahoo.com/south-korea-as-yoon-questions-whether-055534666.html>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

[5] “South Korean Leader Criticises China Envoy Over ‘Inappropriate’ Remarks”, Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/south-koreas-yoon-questions-whether-china-envoy-showed-mutual-respect-yonhap-2023-06-1>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

[6] “North Korea’s Record Year of Missile Testing is Putting the World on Edge”, Cable News Network, <https://edition.cnn.com/2022/12/26/asia/north-korea-missile-testing-year-end-intl-hnk/index.html>, (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

ANKASAM ANALİZ

Pakistan-TTP Hattında Taliban'ın Arabuluculuğu Mümkün mü?

Pakistan, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'dan çekilmesinin ardından bölgede oluşan güç boşluğundan yararlanan terör örgütlerinin hareket alanı kazanmasından muzdarip ülkelerin başında gelmektedir. Zira ABD'nin Afganistan'dan çekilmesinin ardından Pakistan'da hem ayrılıkçı Beluç grupların hem de terör örgütü Tehrik-i Taliban Pakistan'ın (TTP) eylemlerinde artış yaşanmıştır.

Söz konusu saldırıların ağırlıklı olarak Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında hayata geçirilmek istenen Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC) kapsamındaki yatırımları ve Çinli işçileri hedef aldığı görülmektedir. Bu da çekilme sürecinde terör örgütlerine alan açan ABD'nin bu örgütleri vekil

aktör olarak küresel güç mücadelesindeki temel rakibi olan Çin'i ve Pekin'in müttefiklerini istikrarsızlaştırmak amacıyla kullandığına işaret etmektedir.

Bu çerçevede İslamabad yönetimi, bir yandan ayrılıkçı Beluç terör örgütleriyle mücadele noktasında kararlı adımlar atarken; diğer taraftan da terör örgütü TTP'ye karşı mühim operasyonlar düzenlemektedir. Fakat terör örgütü TTP'nin Pakistan'la Taliban'ın imzaladığı ateşkes anlaşmasından çekilerek silahlı saldırılara yönelmesinin İslamabad'da yarattığı rahatsızlık çok daha ileri seviyededir. Üstelik bu saldırılar, Pakistan'ın uzun yıllar boyunca sağlıklı ilişkiler geliştirdiği Taliban'la da ciddi anlaşmazlıklar yaşamasına sebebiyet vermektedir.

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

Bahse konu olan durumu açmak gerekirse İslamabad yönetimi, her şeyden önce TTP'nin ateşkesteki çekilmesi nedeniyle Taliban'ı eleştiren bir tavır benimsemiştir. Çünkü ateşkes sürecinde Taliban'ın arabuluculuğu söz konusuydu. Dolayısıyla Taliban'ın terör örgütüne baskı yapmasını isteyen Pakistan, bu konuda beklediği gelişmelere tanıklık etmeyince Taliban'la münasebetlerinde bir takım problemler yaşamıştır.

Mevzubahis sorunların başında ise TTP üyesi teröristlerin Pakistan'da düzenledikleri saldırıların ardından Afganistan'a geçtiği iddiası gelmektedir. Bu bağlamda İslamabad yönetimi, TTP unsurlarına karşı Afganistan topraklarında sınır ötesi operasyon düzenlemek isterken; Taliban yönetiminin bu girişimden rahatsızlık duyduğu bilinmektedir. Dahası Taliban, bu seçeneğin Afganistan'ın egemenliğinin ve bağımsızlığının ihlal edilmesi anlamına geleceğini dile getirmektedir.

Nitekim ABD'nin El Kaide ve Devlet'ül Irak ve Şam (DEAŞ) terör örgütlerine karşı Afganistan topraklarında insansız hava araçlarıyla (İHA) düzenlediği operasyonlar sırasında Pakistan hava sahasını kullanması da Taliban'ın tepkisini çekmektedir. Bunun en somut örneği de 1 Ağustos 2022 tarihinde ABD tarafından düzenlenen İHA müdahalesi neticesinde terör örgütü El Kaide terör örgütü lideri Eymen el-Zevahiri'nin etkisiz hale getirilmesi hadisesidir. Zira bu operasyonda ABD'nin Pakistan hava sahasını kullanması Taliban yönetiminin tepkisini çekmiştir.[1]

Bu noktada ifade etmek gerekir ki; her devlet gibi Pakistan da kendi ulusal çıkarlarına öncelik vermektedir. Çünkü terör örgütü TTP'nin çok sayıda üyesi ve üst düzey yöneticilerinin mühim bir kısmı ABD tarafından düzenlenen İHA saldırıları vesilesiyle etkisiz hale getirilmiştir.[2] Dolayısıyla Pakistan, terör örgütü TTP'yle mücadele noktasında ABD'yle işbirliğine mesafeli değildir.

Öte yandan bölgedeki terör eylemlerinde meydana gelen artışın ABD'nin Çin başta olmak üzere Asyalı güçleri istikrarsızlaştırma stratejisine hizmet ettiğini öne sürmek de mümkündür. Bu anlamda TTP'yle mücadele başta olmak üzere bölgesel güvenlik konularında uygulanabilecek en önemli reçetenin bölgesel işbirliğini esas alan arayışlar olduğu iddia edilebilir. Bölgesel işbirliği, güvenlik risklerini bertaraf etmeye hizmet edecek olmasının yanı sıra bölge halklarının refahına da katkı sağlayacaktır.

Bu noktada CPEC, bölgedeki en önemli işbirliği ve yatırım girişimlerinin başında gelmektedir. Nitekim Çin Dışişleri Bakanı Qin Gang, Pakistan Dışişleri Bakanı Bilawal Butto Zerdari ve Taliban Dışişleri Bakanı Emir Han Muttaki'nin 6 Mayıs 2023 tarihinde İslamabad'da bir araya geldiği toplantı da bölgesel işbirliği arayışlarını güçlen-

direcek gelişmelere tanıklık etmiş ve CPEC'in Afganistan'ı da içerecek biçimde genişletilmesi hususunda tarafların hemfikir oldukları görülmüştür.[3] Dolayısıyla bölgesel işbirliği bağlamında CPEC'in güvenliği, Afganistan'ın güvenliğinden de Pakistan'ın güvenliğinden de bağımsız düşünülemez bir hale bürünmektedir.

Bu kapsamda gündeme gelen en önemli mesele ise Taliban'ın Pakistan'ın güvenliği noktasında TTP üzerindeki etkisini kullanması olarak gündeme gelecek gibi gözükmektedir. Zira her ne kadar Taliban ile TTP terör örgütü arasında organik bir ilişki bulunmasa da TTP'nin Afganistan'da ikinci Taliban döneminin başlamasından ideolojik anlamda esinlenerek Pakistan'da da benzer bir düzen kurma yönündeki iddiasını çok daha güçlü bir şekilde ifade etmeye başladığı görülmektedir. Bu kapsamda Pakistan, Taliban'ın terör örgütü TTP'yi silah bırakma konusunda ikna etmesini beklemektedir. Bu yüzden de Muttaki'nin 8 Mayıs 2023 tarihinde Pakistan ile TTP'nin yeniden ateşkes yapmasına ilişkin çağrıda bulunması oldukça mühimdir.[4] Bahsi geçen açıklama, Taliban'ın arabuluculuğunda taraflar arasında ateşkes sağlanabileceğinin habercisi olarak yorumlanabilir. Kuşkusuz bu gelişmeyi de CPEC eksenli olarak bölgesel işbirliğini merkeze alan ve bu kapsamda bölgesel güvenliğe öncelik veren işbirliği arayışından bağımsız bir biçimde okumak doğru olmayacaktır.

Sonuç olarak Pakistan, terör örgütü TTP'ye karşı önemli bir mücadeleye yürütmektedir. Sahadaki başarılı operasyonlara rağmen İslamabad, terörle mücadele yöntemlerinin müzakere ve diplomasi boyutunda da aşama kat etmek istemektedir. Öyle görünüyor ki; Taliban'ın arabuluculuğunda yeni bir ateşkes sürecine hazırlık yapılmaktadır. Elbette bu durumda Çin'in de dahil olduğu CPEC merkezli bölgesel işbirliği arayışlarının bölgeye vadettiği refah ortamı belirleyici rol oynamaktadır.

[1] "Taliban Accuses Pakistan of Allowing U.S. Drones to Use Its Airspace", Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/taliban-accuses-pakistan-allowing-us-drones-use-its-air-space-2022-08-28/>, (Erişim Tarihi: 09.05.2023).

[2] "Tehrik-i-Taliban Pakistan", Stanford, <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/tehrik-i-taliban-pakistan>, (Erişim Tarihi: 09.05.2023).

[3] "China, Pakistan and Afghanistan FMs Hold Talks in Islamabad", Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/7/china-pakistan-and-afghanistan-fms-hold-talks-in-islamabad>, (Erişim Tarihi: 09.05.2023).

BASINDA ANKASAM

10 Temmuz 2023

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Uzmanı Dr. Doğan Başaran, TV5 Haber Merkezi programında NATO Liderler Zirvesi'ni değerlendirdi.

11 Temmuz 2023

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Asya-Pasifik Uzmanı Mustafa Cem Koyuncu, 4 Temmuz 2023 tarihinde düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'ni Sputnik için yorumladı.

13 Temmuz 2023

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başdanışmanı Prof. Dr. Cem Karadeli, NATO Liderler Zirvesi'nde ele alınan konuları A Haber'de yorumladı.

13 Temmuz 2023

The Jamestown Foundation'da Nuray Alekberli-Museyibova tarafından kaleme alınan "Revitalization of the Lapis Lazuli Corridor: From Afghanistan to Europe" başlıklı analizde ANKASAM'a atıf yapıldı.

13 Temmuz 2023

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, 4 Temmuz 2023 tarihinde düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'ni Nuz.uz için değerlendirdi.

15 Temmuz 2023

The Jamestown Foundation tarafından Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) analizlerine atıf yapılan çalışma, Yahoo Finance'ta da yayınlandı.

15 Temmuz 2023

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Özbekistan'ın önde gelen düşünce kuruluşlarından Development Strategy Center'ın Direktörü Eldor Tulyakov'la bir araya geldiği toplantı, Özbekiston Milliy Axborot Agentligi'nde yayınlandı.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. *Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK* veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VII , SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. *Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK* veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VII , SAYI I

